

Др Горан ЈОВАНИЋ*

МА Вера ПЕТРОВИЋ

Универзитет у Београду, Факултет за специјалну едукацију и
рехабилитацију

ДОИ: 10.5937/bezbednost1802005J

УДК: 343.238/241

Оригинални научни рад

Примљен: 3.8.2018. године

Ревизија: 4.9.2018. године

Датум прихватања: 2.10.2018. године

Процена ризика рецидивизма код осуђених на затворску казну

***Апстракт:** Настојање човека, заједнице и државе да се живи у безбедним условима свакодневно се нарушава вршењем кривичних дела којима се напада на живот, здравље, имовину, права, слободе, правни систем и друге виталне вредности. То доводи до осећања небезбедности и страха од криминалитета. Реакција државе према починиоцима кривичних дела изражава се покретањем кривичног поступка и изрицањем кривичних санкција. Најстрожа санкција у нашем систему је затворска казна која се изриче апроксимативно у четвртини случајева. Очекује се да извршење затворске казне постигне основни циљ – превенцију рецидивизма, односно нечињење нових кривичних дела. Подаци о учесталости рецидивизма говоре да кажњавање осуђених није остварило превентивни циљ. У више од половине случајева осуђени се по отпусту из затвора, након релативно кратког времена, поново јављају као починиоци нових кривичних дела, наново угрожавајући безбедност појединаца, заједнице и друштва у целини. Стога се, у циљу очувања безбедности грађана и друштва, процена ризика рецидивизма намеће као битан елемент у планирању врсте и интензитета затворског третмана, доделе условног отпуста и евентуалног надзора након отпуста. У раду ће бити указано на дистрибуцију нивоа ризика рецидивизма код осуђених, уз анализу повезаности са њиховим основним социодемографским и криминолошко-пенолошким карактеристикама.*

* goranjovanic@fasper.bg.ac.rs

Кључне речи: осуђени, затвор, криминалитет, рецидивизам, ризик.

Увод

Глобални проблем распрострањености криминалитета и недовољне ефективности у редукцији рецидивизма има за последицу интензивирање кривичноправног реаговања широм света. Последице таквог стања манифестују се увођењем ретрибутивнијег и строжег реаговања. Затворске казне се чешће примењују, продужава се максимално трајање казне. Остварује се доживотна изолација и сегрегација из друштва, а паралелно постоје настојања и за реафирмацију смртне казне. Уводе се регистри кажњених за поједина кривична дела уз наметање надзора и лимитирања кретања на слободи. Ипак, промене у казненој реакцији нису постигле жељени ефекат ни у примарној, ни у секундарној превенцији. Истраживања указују да грађани интензивно страхују од могућности виктимизације, осећају се небезбедно и угрожено у тој мери да поједини аутори такво стање именују као пошаст модерног доба (Ђурић, Поповић-Ћитић, 2013:110). Посматрано за период од 2006. до 2015, казна затвора је у Србији изречена у око 27% случајева (Петровић, 2017). Како наводи Јованић (2016), од свих изречених казни затвора, доминантне су кратке казне (до три године), чије се изрицање креће око 90%. Имајући у виду дистрибуцију изречених краткотрајних затворских казни, Ћирић (2010) истиче да изрицање затворских казни у Србији није у складу са безбедносним ризицима и потребама, већ да такво стање одражава претерани ретрибутивизам. Стога се доводи у питање оправданост учесталог изрицања кратких затворских казни, са свим негативним последицама које собом носе (Петровић, Митровић, 2018), посебно у ситуацијама у којима постоје формални предуслови за изрицање алтернативних кривичних санкција (Јованић, 2016).

У истраживању шведског Националног савета за превенцију криминалитета (Vrå) спроведеног током 2017. године на тему виктимизације и страха од криминала, више од 15% испитаних је навело да су били жртве једног или више кривичних дела: напада, претње, сексуалног кривичног дела, пљачке, преваре или узнемиравања. Такође је запажено да је дошло до повећања учесталости виктимизације, јер је у периоду претходног истраживања из 2014.

године виктимизацију у истој области напада на индивидуу пријавило 11,3% анкетираних (Söderström et al., 2018).

Настојање да се смањи све учесталија виктимизација усмеђена законодавце на мере којима се крше основна људска права, као што је слобода кретања и право на приватност. Одступа се од заштите уставом гарантованих права појединаца, уколико такви појединци представљају опасност по безбедност грађана и друштва. Тако се потреба заштите јавне безбедности јавља као примарна у односу на поједина права бившег осуђеног (Aebi et al., 2015). Ставови јавног мњења одражавају интензивне отпоре према осуђенима услед реалног страха од понављања истог или тежег кривичног дела и након извршене затворске казне. Такав однос јавности утиче на појачану опрезност и увођење различитих мера у виду регистровања појединаца, интензивнијег надзора, електронског праћења, забране кретања у близини потенцијалних жртава (нарочито деце) или информисања јавности о пребивалишту и кретању појединих категорија осуђених, посебно ако се ради о сексуалним преступницима (Hanson et al., 2018:48).

Стога се као императивна намеће потреба квалитетне процене ризика криминалног рецидивизма код осуђених у затворским условима, како ради ефективније реализације пеналног третмана, евалуације постигнутих промена у домену динамичких фактора ризика, тако и због сумирања укупних напора и преиспитивања ризика рецидивизма, односно могућег угрожавања безбедности грађана након евентуалног условног отпуста (Јованић, Жунић-Павловић, 2018).

У раду ће бити приказана досадашња глобална пракса процене ризика рецидивизма, а посебно ће се анализирати и дистрибуција нивоа ризика рецидивизма код осуђених на затворску казну у три установе за извршење казне затвора на нашим просторима, с обзиром на потенцијалне разлике у појединим социо-демографским и криминолошко-пенолошким карактеристикама осуђених које могу имати утицај на степен вероватноће рецидивизма.

Фактори ризика криминалног рецидивизма

Околности које су као фактори потврђени у многим научним истраживањима јесу чињенице које утичу на појаву криминалног рецидивизма. Најчешће се деле у две категорије. Прву чине

фактори који доприносе настанку примарног криминалитета, као што су соцооекономски услови, породичне прилике, низак образовни ниво и незапосленост (Илић, Јованић, 2011). Другу групу представљају фактори који своје дејство испољавају доприносећи настанку рецидивизма, а истовремено не остварују утицај на појаву примарног криминалитета. У те факторе Милутиновић (1988) убраја неадекватан третман приликом извршења институционалних санкција, тзв. “криминалну инфекцију”, навикавање на услове живота у пеналној установи, одбацивање и стигматизацију од социјалног окружења. Неки аутори (Andrews et al., 2006) означавају и др. факторе од значаја за настанак рецидивизма, као што су неструктурирано слободно време, антисоцијални ставови, историја антисоцијалног понашања, антисоцијални обрасци личности, антисоцијални пријатељи, проблематичне околности у окружењу и злоупотреба психоактивних супстанци. Као фактор ризика рецидивизма наводи се и неструктурирано слободно време (Link, Williams, 2015).

Списку чињеница од важности за настанак рецидивизма додају се (Millie, Erol, 2006) и неадекватно образовање, стручне вештине, когнитивне и интерперсоналне вештине, антисоцијални ставови и низак соцооекономски статус. Макариос, Штајнер и Тревис (Makarios et al., 2010) као кључне факторе ризика рецидивизма респектују неадекватно образовање, проблеме при запошљавању, злоупотребу супстанци и неадекватну финансијску подршку.

На разлике у идентификовању и класификовању фактора ризика рецидивизма упућује и Жунић-Павловић (2004) која на основу снаге емпиријских доказа факторе ризика сврстава у главне и споредне. Као главне факторе ауторка наводи: антисоцијалне ставове, вредности и уверења; когнитивно-емоционална стања; прокриминално удруживање и изолацију од просоцијалних појединаца; факторе темперамента и личности; слабу социјализацију; импулсивност; агресивну енергију; егоцентризам; исподпросечну вербалну интелигенцију; склоност ризику и слабо развијене вештине решавања проблема; историју антисоцијалног понашања са почетком на млађем узрасту; породичне факторе; низак образовни и ниво професионалног или финансијског постигнућа и нестабилну историју запослења (Жунић-Павловић, 2004).

Илијић (2016) наводи седам фактора стабилности (динамичких фактора) и то: антисоцијалне склоности (импусивност, авантуристичко задовољство, агресивно и раздражљиво понашање); прокриминалне ставове (рационализација злочина и негативни ставови према закону); социјалну подршку за криминално понашање (изолација од просоцијалних пријатеља, дружење са криминалцима); злоупотребу дрога и алкохола; неприкладне и дисхармоничне брачне и породичне односе; неуспех у школовању и раду и недостатак просоцијалних рекреативних активности (Илијић, 2016). Сем динамичких фактора, идентификовани су и статички фактори ризика који могу утицати на предвиђање будућег криминалног понашања, као што су старост извршиоца при првом хапшењу и број ранијих осуда (Austin, 2004).

Сагледавајући праксу домаћих судова, истраживачи Петровић и Јованић (2017) се залажу за уважавање емпиријски доказаних и у искуствима иностраних држава проверених модела процене ризика, који су уврштени у законске норме као обавеза. На овај начин се остварује боља повезаност научних сазнања са праксом процене ризика рецидивизма у циљу очувања безбедности појединаца и заједнице у коју се осуђени отпушта из затвора.

Процена ризика криминалног рецидивизма

Успешна и ефективна реализација затворског третмана осуђених базира се на квалитетној процени ризика, криминогених потреба и осуђеникових капацитета. Ризик се процењује како по безбедност током боравка на извршењу казне, тако и по јавну безбедност након отпуста. Група аутора из Канаде је у последњој декади XX века формулисала “принципе ефективних интервенција” (Жунић-Павловић, 2004:163). Изворно, аутори (Andrews et al., 1990) истичу да се три дефинисана принципа ефективног третмана односе на императивна питања у поступању према преступницима: Принцип ризика, Принцип потреба и Принцип респонзивности (Risk, Need, Responsivity – RNR).

Према Принципу ризика, интензиван третман треба применити према преступницима код којих постоји висок ниво ризика за криминално понашање. Истовремено, за нискоризичне преступнике најбоље је предвидети минималан интензитет третмана. Најефективнија редукација рецидивизма се постиже третманом висо-

коризичних преступника. Примена интензивних интервенција на нискоризичне преступнике представља неразумно трошење ограничених ресурса, а под извесним условима може имати и контраефекат, односно утицати на повећање рецидивизма (Јованић, Жунић-Павловић, 2018).

Следећи принцип, Принцип потреба, наглашава факторе који представљају предикторе криминалног понашања и могуће узроке криминалитета. Принцип налаже да се интервенције усмеравају на промену познатих и емпиријски потврђених предиктора криминалног понашања и рецидивизма, односно на динамичке факторе које можемо модификовати, за разлику од статичких фактора на које не можемо утицати.

Трећи, Принцип респонзивности, односи се на стилове и моделе услуга који треба да утичу на постављене циљеве и буду усклађени са стиливима прилагођавања и реакцијама преступника на третман. Пар деценија уназад кумулирана су сазнања о ефикасности примењених интервенција, прошириван је попис установљавањем нових принципа, али наведена три основна полазна принципа нису напуштана (Јованић, Жунић-Павловић, 2018).

Процену ризика рецидивизма код нас врше стручњаци запослени у затворима, након пријема осуђеног на извршење казне и касније у фази евалуације тока и исхода спроведених третманских поступака. Заснива се на процени статичких и динамичких фактора уз анализу могућности да дође до рецидивизма (Јованић, Илић, 2009).

У нашој пракси процена ризика рецидивизма се заснива на широј или ужој верзији OASys инструмента, који је уведен на основу Директиве Министарства правде и државне управе (2013). Резултат испитивања је укупан скор ризика. На основу укупног скорa ризика одређује се категорија ризика, која је и основ класификације у третманску групу. Често се повишен скор на инструменту неселективно узима као оправдање да се примарно распоређивање осуђеног врши у строжу и рестриктивнију третманску групу, што чини супротност принципу ризика, јер сврставањем нискоризичних са високоризичнима само доприноси “криминалној инфекцији” и трансферу криминалних вештина са мултирецидивиста на примарно осуђене. У намери да се са осуђенима поступа уз уштеде ресурса, нарочито људских, распоређивање у третманску групу с више зидова, решетака, жица, мање погодности (у виду

напуштања установе о викенду, празнику, за време годишњег одмора) чини се рационалније и економичније решење. Да ли је? Ниво депривираниости услед принуде боравка са осуђенима за тешка кривична дела, са онима који су у затвору провели више времена него на слободи, са припадницима неформалних група, супротстављеним бандама и клановима, не чини се адекватним амбијентом за постизање корективно-рехабилитационих циљева у затворском третману, макар за оне који су процењени као нискоризични или средњеризични. У прилог овој тврдњи иду и резултати овогодишњег истраживања (Петровић, Јованић, 2018:42) у КПЗ С. Митровица, где је установљена примарна класификација осуђених најчешће у затворено одељење (В2 – 35,4%; В1 – 28,3%, укупно 63,7%); у полуотворено одељење – 34,5%, док је мање од 2% осуђених разврстано у отворено одељење са А2 третманском групом.

На неповољну ситуацију у примарној класификацији надовезује се малобројност третманских стручњака који треба да реализују индивидуални, групни и фронтални облик рада са осуђенима, да прате индивидуалне промене и евалуирају ток и исход програма поступања. Резултат стручног кадровског дефицита редукује третманске захтеве, формализује рад са осуђенима, неретко само на нивоу административних белешки, што се одражава на спорадично напредовање осуђених у повољнију и либералнију третманску групу. Секундарно, процена ризика рецидивизма се врши у фази евалуације тока и исхода затворског третмана. Уз опис социо-демографских и криминолошко-пенолошких карактеристика осуђеног, затвор сачињава извештај и процењује да ли је процес ресоцијализације завршен или је потребно да се осуђени задржи још неко време у затворским условима ради окончања пеналног третмана, односно, може ли се веровати да, уколико буде раније отпуштен, неће представљати опасност по безбедност заједнице.

Увођење стандардизованог инструмента допринело је уједначавању критеријума процене од стране различитих стручњака и различитих затворских институција, што је последица уједначавања стандарда у процени ризика са развијенијим држ. Европе и Америке. Извесно је да ће у времену које долази императив уважавања научно доказаних емпиријских сазнања о ризицима рецидивизма морати да нађе своје место у евалуацији затворског третмана, јер ће се на тај начин повећати и безбедност појединаца и

заједнице у коју се осуђени отпушта након извршења затворске казне.

Емпиријски део - Материјал и методи

Резултати емпиријских истраживања указују на чињеницу да је ниво ризика рецидивизма код осуђених на затворску казну један од предиктора будућег криминалног понашања. Утврђени су фактори које доприносе нивоу ризика рецидивизма, тако да постоји извесна сагласност аутора о утицају одређених социодемографских и криминолошко-пенолошких карактеристика осуђених на ризик рецидивизма.

Уважавајући та сазнања постављен је циљ емпиријског истраживања који је усмерен на анализу дистрибуције нивоа ризика рецидивизма код осуђених и анализу повезаности са њиховим основним социо-демографским и криминолошко-пенолошким карактеристикама.

Истраживање је реализовано током 2016. За прикупљање података коришћени су подаци које су службено прикупили затворски стручњаци путем Упитника за процену ризика за осуђене на казну затвора до и три године и Упитника за процену ризика, капацитета и потреба за осуђене на казну затвора преко три год. Приликом анализе добијених података коришћене су мере дескриптивне статистике, мере централне тенденције и мере варијабилности. За проверу значајности разлика међу групама коришћен је биваријантни хи-квадрат тест, као и непараметријски Крускал-Волис (Kruskal-Volis) тест. Дистрибуција мера добијених на нумеричким варијаб. је проверавана путем Kolmogorov-Smirnov теста.

Узорак истраживања

С обзиром да је формално утврђивање нивоа ризика рецидивизма код осуђених предвиђено и реализовано у фази пријема на извршење казне затвора, а накнадно и приликом сачињавања евалуације тока и исхода затворског третмана, одабир узорка је извршен у односу на потоњи моменат. У секундарном мерењу бележи се стање у време евалуације, промене стања на боље или на горе, односно констатује се непромењеност почетног и завршног нивоа ризика рецидивизма. Додатно се констатује у којој мери се може очекивати рецидивизам након отпуста из затвора. Стога је

битно уочити који степен ризика рецидив. одликује осуђене у фази евалуације затворског третмана и могу ли представљати ризик по безбедност заједнице након отпуста на слободу. У том смислу, анализирају се досијеи осуђених који су процењивани са становишта нивоа ризика рецидивизма и промена током затворског третмана у периоду који обухвата једну годину до момента истраживања.

Узорак истраживања су чинили осуђени (271) који су казну затвора извршавали у Окружном затвору Ужице (25,1%), Казнено-поправном заводу С. Митровица (55,3%) и Казнено-поправном заводу Пад. Скела (19,6%). Просечна дужина казне затвора износи 29,84 месеци (СД = 55,15). Минимално изречена казна је два месеца, док је максимум изречене затворске казне био 35 година. У структури изречених затворских казни доминирају казне до три године, којих има 81,9%. У структури казни затвора до три године највише је оних до шест месеци (36,5%), након тога, у 31,7% случајева су изречене казне од једне до три године, док казни затвора од шест месеци до годину дана било 13,7%. Казне затвора преко три године су заступљене у 18,1% случајева, при чему је највеће учешће казни зат. од три до пет година (10%), након тога казни од пет до десет година (5,1%), док је најмање изречених казни у трајању преко десет година (3%). Пенални рецидивизам је присутан у нешто више од половине испитиваног узорка (52%).

Просечна старост испитаника износи 37,88 година (СД = 10,55). Најмлађи осуђени је имао 21 годину, а најстарији 73. У односу на школску спрему, у структури испитиваног узорка доминирају осуђени са завршеном средњом школом (57,9%). Са осмогодишњом школом је било 34,3% осуђених, а са завршеном вишом, односно високом школом било је 7,8% осуђених. У односу на запослење пре доласка на извршење затворске казне, 56,1% осуђених је био незапослено, а 23,2% је обављало привремене и повремене послове. Свега 17% осуђених је пре доласка на извршење затворске казне било стално запослено. По 1,8% осуђених се бавило пољопривредом, односно били су пензионери.

Резултати истраживања - Дистрибуција нивоа ризика рецидивизма

У табели 1 приказана је дистрибуција процењеног нивоа ризика рецидивизма, који је процењиван у пријемном одељењу, а

коригован је уколико је дошло до промене која би утицала на ниво ризика током боравка у затвору, у фази евалуације пеналног третмана.

Табела 1 – *Дистрибуција нивоа ризика рецидивизма*

Ниво ризика	Број	%
Висок	47	17,3%
Средњи	110	40,6%
Низак	114	42,1%
Укупно	271	100,0%

На основу приказаних података запажа се да у структури узорка подједнако учествују осуђени код којих је процењен низак ниво (42,1%) и осуђени са средњим нивоом ризика рецидивизма (40,6%). Најмања је заступљеност осуђених код којих је процењен висок ниво ризика рецидивизма (17,3%).

Повезаност нивоа ризика са социо-демографским карактеристикама

У наредном делу рада приказана је повезаност процењеног нивоа ризика рецидивизма са појединим социо-демографским карактеристикама осуђених (старост и образовање). Пре утврђивања повезаности нивоа ризика рецидивизма са годинама старости испитаника било је неопходно проверити нормалност расподеле на датој варијабли.

На основу података добијених применом Kolmogorov-Smirnov теста закључено је да дистрибуција мера на варијабли године старости, статистички значајно одступа од модела нормалне расподеле ($K-S Z = 1,680$; $p < 0,01$). На основу даљих анализа утврђено је да је хоризонтална расподела позитивно асиметрична ($Sk = 0,76$; $SE_{Sk} = 0,15$). Стандардизовани скјунис износи 5,15 ($p < 0,01$). Вертикална расподела статистички значајно не одступа од модела нормалне расподеле ($Ku = 0,16$; $SE_{Ku} = 0,30$). Стандардизовани куртозис износи 0,54 ($p > 0,05$). Оваква дистрибуција одређује да се приликом анализе повезаности година старости и нивоа ризика рецидивизма користи непараметријски Крускал-Волис тест.

Табела 2 – *Ниво ризика рецидивизма и старост испитаника*

Група	Број	Mdn ^a	IQR ^b
Висок	47	34,00	12

Средњи	110	37,00	17
Низак	114	35,00	15

а – медијана; б – интерквартални распон

На основу приказаних података и резултата Крускал-Волис теста закључујемо да се осуђени са различитим нивоима ризика рецидивизма статистички значајно не разликују с обзиром на године старости ($H = 2,534$; $df = 2$; $p > 0,05$).

Даља анализа је усмерена на проверу да ли се осуђени статистички значајно разликују у нивоу ризика рецидивизма с обзиром на образовни ниво. У циљу утврђивања разлика између група коришћен је биваријантни хи-квадрат тест.

Табела 3 – *Ниво ризика рецидивизма и образовање*

Ризик рецидивизма	Образовање						Укупно	
	Основна школа		Средња школа		Виша/Висока			
	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%
Висок	15	16,1%	27	17,2%	5	23,8%	47	17,3%
Средњи	37	39,8%	65	41,4%	8	38,1%	110	40,6%
Низак	41	44,1%	65	41,4%	8	38,1%	114	42,1%
Укупно	93	100%	157	100%	21	100%	271	100%

На основу података приказаних у табели 3 и на основу резултата биваријантног хи-квадрат теста ($\chi^2 = 0,85$; $df = 4$; $r_c = 0,06$; $p > 0,05$) запажа се да не постоји статистички значајна повезаност између нивоа ризика рецидивизма и образовног нивоа осуђених.

Повезаност нивоа ризика са криминолошко-пенолошким карактеристикама

Емпиријски утврђена повезаност кривичног дела, присуства насиља у вршењу деликта, рани улазак у свет криминалитета, понављање и вршење нових кривичних дела, елементи су који опредељују судове да одмере дужину трајања затворске казне за коју сматрају да ће остварити специјално превентивни циљ. У том смислу, варијабла дужине изречене затворске казне била је у опсегу нашег интересовања с обзиром на могућу повезаност са ризиком рецидивизма.

На основу података добијених путем Kolmogorov-Smirnov теста закључено је да дистрибуција мера на варијабли дужина из-

речене затворске казне статистички значајно одступа од модела нормалне расподеле ($K-S Z = 5,094$; $p < 0,001$). На основу даљих анализа утврђено је да је хоризонтална расподела позитивно асиметрична ($Sk = 4,94$; $SE_{Sk} = 0,15$). Стандардизовани скјунис износи $33,37$ ($p < 0,01$). Вертикална расподела је лептокуртична ($Ku = 26,93$; $SE_{Ku} = 0,30$). Стандардизовани куртозис износи $91,29$ ($p < 0,01$). Оваква дистрибуција упућује на чињеницу да ће приликом анализе повезаности дужине изречене казне затвора и нивоа ризика рецидивизма бити коришћен непараметријски *Kruskal-Volis* тест.

Табела 4 – *Ниво ризика рецидивизма и дужина казне*

Група	Број	Mdn ^a	IQR ^b
Висок	47	17,00	29
Средњи	110	9,50	31
Низак	114	14,00	30

a - медијана б – интерквартални распон

На основу података приказаних у табели 4 и на основу резулт. *Kruskal-Volis* теста закључујемо да се осуђени са различитим нивоима ризика рецидив. статистички значајно не разликују обзиром на дужину изречене затворске казне ($H=1,949$; $df=2$, $p>0,05$).

Даља анализа је усмерена на проверу да ли се осуђени статистички значајно разликују у нивоу ризика рецидивизма с обзиром на тип затвора. У циљу утврђивања разлика коришћен је биваријантни хи-квадрат тест.

Табела 5 – *Ниво ризика рецидивизма и тип затвора*

Ризик рецидивизма	Затвор						Укупно	
	ОЗ Ужице		КПЗ		КПЗ			
	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%
Висок	8	11,8%	6	11,3%	33	22%	47	17,3%
Средњи	35	51,5%	16	30,2%	59	39,3%	110	40,6%
Низак	25	38,6%	31	58,5%	58	38,7%	114	42,1%
Укупно	68	100%	53	100%	150	100%	271	100%

Установљено је постојање статистички значајне разлике осуђених са различитим нивоом ризика рецидивизма и типа затво-

ра, о чему сведоче резултати биваријантног хи-квадрат теста ($\chi^2 = 11,924$, $df = 4$, $r_C = 0,21$, $p < 0,01$).

Даља анализа је усмерена на проверу да ли се осуђени статистички значајно разликују у нивоу ризика рецидивизма с обзиром на одељење у које су разврстани. У циљу утврђивања разлика коришћен је биваријантни хи-квадрат тест.

Табела 6 – Ниво ризика рецидивизма и примарно одељење

Ризик рецидивизма	Одељење						Укупно	
	Отворено		Полуотворено		Затворено			
	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%
Висок	3	20%	18	14,6%	26	19,5%	47	17,3%
Средњи	1	6,7%	62	50,4%	47	35,3%	110	40,6%
Низак	11	73,3%	43	35%	60	45,1%	114	42,1%
Укупно	15	100%	123	100%	133	100%	271	100%

Установљено је постојање статистички значајне разлике осуђених различитих нивоа ризика рецидивизма у односу на распоређеност у тип третманског одељења, о чему сведоче резултати биваријантног хи-квадрат теста ($\chi^2=14,287$; $df=4$; $r_C=0,23$; $p<0,01$).

Додатно, циљ истраживања је било испитивање односа степена ризика рецидивизма и постојања пеналног рецидивизма код осуђених. Разлике у нивоу ризика рецидивизма у односу на чињеницу да ли је осуђени имао затворско искуство или се први пут налази у затвору, приказане су у табели 7.

Табела 7 – Ниво ризика рецидивизма и пенални рецидивизам

Ризик рецидивизма	Пенални рецидивизам				Укупно	
	Да		Не			
	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%
Висок	11	7,8%	36	27,7%	47	17,3%
Средњи	63	44,7%	47	36,2%	110	40,6%
Низак	67	47,5%	47	36,2%	114	42,1%
Укупно	141	100%	130	100%	271	100%

Установљено је постојање статистички значајне разлике осуђених са различитим нивоом ризика рецидивизма у односу на пенални рецидивизам, о чему сведоче резултати биваријантног хи-квадрат теста ($\chi^2 = 18,718$; $df = 4$; $r_C = 0,26$; $p < 0,001$).

Даља анализа је усмерена на проверу да ли се осуђени статистички значајно разликују у нивоу ризика рецидивизма с обзиром на злоупотребу психоактивних супстанци. У циљу утврђивања разлика коришћен је биваријантни хи-квадрат тест.

Табела 8 – *Ниво ризика рецидивизма и злоупотреба психоактивних супстанци*

Ризик рецидивизма	Злоупотреба психоактивних супстанци				Укупно	
	Да		Не			
	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%
Висок	12	11,4%	35	21,1%	47	17,3%
Средњи	48	45,7%	62	37,3%	110	40,6%
Низак	45	42,9%	69	41,6%	114	42,1%
Укупно	105	100%	166	100%	271	100%

Установљено је да не постоји статистички значајна разлика осуђених са различитим нивоом ризика рецидивизма у односу на злоупотребу психоактивних супстанци, о чему сведоче резултати биваријантног хи-квадрат теста ($\chi^2=4,592$; $df=4$; $r_c=0,13$; $p>0,05$).

Даља анализа је усмерена на проверу да ли се осуђени статистички значајно разликују у нивоу ризика рецидивизма с обзиром на склоност ка насилничком понашању. У циљу утврђивања разлика коришћен је биваријантни хи-квадрат тест.

Табела 9 – *Ниво ризика рецидивизма и склоност ка насилничком понашању*

Ризик рецидивизма	Склоност насилничком понашању				Укупно	
	Да		Не			
	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%
Висок	45	21,5%	2	3,2%	47	17,3%
Средњи	93	44,5%	17	27,4%	110	40,6%
Низак	71	34%	43	69,4%	114	42,1%
Укупно	209	100%	62	100%	271	100%

Установљено је да постоји статистички значајна разлика осуђених са различитим нивоом ризика рецидивизма у односу на постојање склоности ка насилничком понашању, о чему сведоче резултати биваријантног хи-квадрат теста ($\chi^2=29,905$; $df=4$; $r_c=0,32$; $p<0,001$).

Дискусија

У нашем истраживању проверавана је повезаност нивоа ризика рецидивизма са појединим статичким и динамичким факторима. Утврђено је да су осуђени подједнако често процењивани као нискоризични (42,1%) и средњеризични (40,6%), док су најређе процењени као високоризични (17,3%). Оваква дистрибуција нивоа ризика рецидивизма суштински није одговарајућа постојећој пракси примарне класификације према степену затворености одељења, јер је свега 5,5% осуђених распоређено у отворена одељења; 45,4% у полуотворена, док је највише осуђених, око половине, распоређено у затворена одељења са најрестриктивнијим видом третмана и са најмање погодности. Слична ситуација је запажена и у другим истраживањима (Петровић, Јованић, 2018), што отвара простор полемици на тему интензитета третмана и надзора у складу са процењеним нивоом ризика.

Запажено је да се ниво ризика рецидивизма статистички значајно разликује у односу на: тип затворске установе у којој се извршава казна; степен затворености третманске групе у коју се осуђени распоређује; постојање претходног затворског искуства и у односу на склоност насилничком понашању. С друге стране, није пронађена статистички значајна повезаност између нивоа ризика рецидив. и фактора као што су старост, образовање, дужина изречене затворске казне и злоупотреба психоактивних супстанци. Оваква ситуација је разумљива с обзиром да се у затворе са већим степеном обезбеђења распоређују осуђени због вршења тежих кривичних дела, мултирецидивисти и осуђени који су испољили већи степен насилног понашања у вршењу кривичних дела. Као високоризични, распоређују се у рестриктивније третманске групе са већим степеном обезбеђења. На тај начин врши се концентрација високоризичних осуђеника у затвореним одељењима пеналних установа. Осуђени при томе могу бити различите старости, образовања и кажњени затворским казнама различитог трајања, али са карактеристикама које их сврставају у групу високоризичних осуђених.

Резултати нашег истраживања такође показују да постоји статистички значајна разлика нивоа ризика рецидивизма у односу на третманску групу. Разлог томе лежи у нормативном дефинисању, затворених, полуотворених и отворених одељења, која се раз-

ликују по нивоу проширених права и погодности. *Правилником о третману, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица* (Службени гласник Републике Србије, бр. 66/15) дефинишу се проширена права и погодности. Интензитет проширених права и погодности се повећава са смањивањем рестриктивности третманске групе. С обзиром на ниско учешће високоризичних, чини нам се да ускраћивање посебних права по аутоматизму, сврставањем у рестриктивнију третманску групу, која није еквивалентна степену ризика рецидивизма, није у складу са поштовањем Принципа ризика. Непотребно рестриктивнијим поступањем умањују се могућности квалитетније постпеналне реинтеграције.

Пенални рецидивизам, као фактор, у нашем истраживању је показао статистички значајан утицај на ниво процењеног ризика рецидивизма. Дефинисан поновним боравком у затвору, указује на неуспех у претходном пеналном третману, али и неуспех осуђеног да се integriше у заједницу након извршене претходне затворске казне. Неуспех друштвене заједнице да прихвати осуђеног након отпуста такође доприноси настанку криминалног рецидивизма (Bierens, Carvalho, 2007). Добијени подаци су у складу са налазима других аутора (Morris, 1963; Радовановић, 1989) који су указивали на то да рецидивисти и примарно осуђени на различите начине доживљавају затвор као несвакидашњи животни простор. Пенални рецидивисти већи део живота проводе у затвору, њихове везе са спољним светом се кидају, стога они бивају одбачени, стигматизовани, без могућности да утичу на дешавања ван затвора, лишени права која имају слободни грађани. Стога, уколико то лишавање траје дужи низ година и у више наврата, као што је случај са пеналним рецидивистима, логично је очекивати да ће шансе за поновни повратак у затвор бити извесније.

Додатну аргументацију за овакву тврдњу пружају подаци нашег истраживања и уочено присуство пеналних рецидивиста. У нашем узорку, пеналних рецидивиста је било нешто више од половине (52%), што поставља озбиљну претњу по безбедност заједнице по њиховом изласку у свет слободе. Већи број истраживања такође указује на високо присуство пеналних рецидивиста у затворима, што се подудара са налазима иностраних аутора (Fazel, Wolf, 2015), који износе податак да се стопа рецидивизма у већини земаља у свету креће око половине.

Са аспекта безбедности такође треба имати у виду утврђену правилност, како на америчком, тако и на европском подручју, да око 70% осуђених који су отпуштени из затвора, током три године након изласка, бива поново ухапшено и осуђено за вршење нових кривичних дела. Уколико се посматра нешто дужи период, пет година од изласка, тај проценат се повећава на око три четвртине поново процесуираних али нису свима изречене нове затворске казне (Durose et al., 2014). Посебно ваља имати у виду и налазе који истичу да су нова кривична дела у већини случајева тежа након отпуста на слободу, него она због којих је осуђени боравио у затвору (Neminski, 2014). Добијени резултати су такође у складу са истраживањима која говоре да дужина затворске казне и строгост у поступању са осуђенима немају утицај на редукцију рецидивизма (Drago et al., 2011; Snodgrass et al., 2011). Штавише, ови фактори могу утицати на повећање рецидивизма (Gendreau et al., 1999).

Може се констатовати да је тенденција очувања реда и дисциплине заузела примат у односу на корективна, третманско-рехабилитациона настојања и модификацију динамичких фактора ризика. Метод затворског третмана заснован на чврстој дисциплини, рестриктивним могућностима прогресије кроз третман и запостављању криминогених фактора није дао позитивне резултате ни пре два века, па је нелогично очекивати да ће и у актуелном времену имати ефективан учинак.

Логичнија опција би подразумевала улагање додатних средстава у организацију корективно-рехабилитационог третмана док се осуђени налазе у контролисаним условима затвора. Овакав трошак је мањи од материјалних и нематеријалних штета услед рецидивизма, уз далеко скупље поновно ангажовање полицијског, правосудног и затворског система.

Последица масовног затварања и преоптерећености затворских капацитета присутна је широм света, па ако се на тако неповољну ситуацију на дода и одсуство квалитетног пеналног третмана у складу са процењеним ризиком рецидивизма, може се прихватити став који износе Томичић и Хорват (2018) да неефективност, знатни трошкови, одсуство пеналних програма и високе стопе рецидивизма, интензивирају критичке ставове упућене затворском систему, тако да рехабилитација као темељ ресоцијализације

није више у фокусу система, већ се измешта у други план (Tomić, Horvat, 2018:132).

Закључак

На основу добијених резултата овог истраживања уочено је да се ризик криминалног рецидивизма најчешће процењује као низак, потом као средњи, а најређе као висок. С обзиром на контрадикторност да су осуђени најчешће распоређени, око половине, у затворени третман, иако их је најмање процењено као високоризично, односно најређе су распоређени у отворени третман иако су најчешће процењени као нискоризични, постојећа ситуација указује на непоштовање принципа ризика у третману осуђених. Непотребно интензивирање рестриктивног третмана према нискоризичнима може контрапродуктивно деловати у правцу отпора и повећања шанси за рецидивизам по отпусту из затвора као што то тврде Јованић и Жунјић-Павловић (2018).

С друге стране, однос између дистрибуције процењеног рецидивизма и регистроване стопе поврата након извршења казне затвора такође захтева преиспитивање адекватности предузетих третманских активности током извршења казне, али и квалитета постпеналног прихвата након изласка осуђених, што отвара нова питања за нова емпиријска истраживања.

Спроведено истраживање има и извесна ограничења која треба узети у обзир приликом генерализације закључака. Та ограничења се преваходно односе на начин одабира узорка. Узорак су чинили осуђени из по једне отворене, полуотворене и једне затворене затворске установе. Нису обухваћене затворске установе у којима су распоређени осуђени на извршењу екстремно дугих затворских казни, које уједно одликује и изузетно висок степен ризика рецидивизма. С обзиром на релативно мали број осуђених из тих посебних затворских јединица у односу на укупну затворску популацију, која се у највећем броју распоређује у установе које су обухваћене истраживањем као репрезенти затвора према типу обезбеђења, сматрамо да је померање Гаусове кривуље било минимално.

Високо учешће незапослених, преко половине, пре доласка у затвор у складу је са истраживањима других аутора (Илијић, 2015) где се наводи учешће ове категорије и преко две трећине,

као и код аутора који проблем неукључености у легалне послове наводе као снажан фактор рецидивизма (Makarinos et al., 2010; Millie, Erol, 2006; Жунић-Павловић, 2004). Такође, удео рецидивиста нешто преко пловине у нашем истраживању у складу је са заступљеношћу која је запажена и у другим истраживањима (Кнежић, 2011; Петровић, 2017а).

Парадокс је да се затворски стручни рад на утврђивању нивоа ризика и дефинисању фактора који утичу на рецидивизам квалитетно обавља, а проблем настаје када треба применити пенални третман који циља динамичке факторе ризика. Не постоје систематски утврђени планови и пракса специјализованих програма пеналног третмана (Јованић, 2017; Јованић, 2018; Јованић, Жунић-Павловић, 2018), те се извршење казне затвора своди на минимум затворских рутина и симплификовано онемогућавање осуђеног да чини нова кривична дела за време док је у затвору, мада се полемише и о криминалним активностима за време извршења казне, нарочито према другим осуђенима и посредно управљање криминалним активностима и за време сегрегације у затвору.

На крају, податак, који је добијен нашим истраживањем а који указује на чињеницу да се осуђени статистички значајно разликују према нивоу ризика рецидивизма у односу на тип третмана и тип затвора, рецидивизам и склоности насилничком понашању, од суштинског је значаја за пеналну праксу. У складу са процењеним степеном ризика рецидивизма, пеналну праксу треба усмерити ка примени специјализованих програма третмана, чију ефикасност потврђују емпиријски подаци. Успешна реализација пеналног третмана даје бројне позитивне ефекте међу којима су и редукација ризика рецидивизма, корекција понашања осуђених и успешнија постпенална реинтеграција. Тиме се повећава безбедност целокупног друштва, друштвене заједнице, породице и појединаца.

Литература

1. Aebi, F. M., Tiago, M. M., Burkhardt, C., (2015). *SPACE I – Council of Europe Annual Penal Statistics: Prison populations. Survey 2014*. Strasbourg: Council of Europe.

2. Andrews, D. A., Bonta, J., Wormith, J. S., (2006). The recent past and near future of risk and/or need assessment. *Crime & Delinquency*, 52(1), 7-27.
3. Andrews, D., Zinger, I., Hoge, D. R., Bonta, J., Gendreau, P., Cullen, F., (1990). Does Correctional Treatment Work? A Clinically Relevant and Psychologically Informed Meta-Analysis. *Criminology*, 28(3), 369-404.
4. Austin, J., (2004). The Proper and Improper Use of Risk Assessment in Corrections. *Federal Sentencing Reporter*, 16, 1-6.
5. Bierens, H., Carvalho, J., (2007). Semi-nonparametric competing risks analysis of recidivism. *Journal of Applied Econometrics*, 22(5), 971-993.
6. Тирић, Ј., (2010). Српско и европско кривично право – стање и перспективе. У Зборник радова *Кривично законодавство Србије и стандарди Европске уније*, XLVII Саветовање удружења за кривичноправну теорију и праксу (стр. 11-33). Златибор – Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд.
7. Drago, F., Galbiati, R., Vertova, P., (2011). The Deterrent Effects of Prison Evidence from a Natural Experiment. *Journal of Political Economy*, 117(2), 257-28.
8. Durose, M. R., Cooper, A. D., Snyder, H. N., (2014). *Recidivism of prisoners released in 30 states in 2005: Patterns from 2005 to 2010*. Washington, DC: US Department of Justice, Office of Justice Programs, Bureau of Justice Statistics.
9. Ђурић, С., Поповић-Ћитић, Б., (2013). Страх од криминала у главним градовима бивших југословенских република. *Социологија*, 55(1), 91-114.
10. Fazel, S., Wolf, A., (2015). A Systematic Review of Criminal Recidivism Rates Worldwide: Current Difficulties and Recommendations for Best Practice. *Public Library of Science*, 10 (6), 1-8.
11. Gendreau, P., Goggin, C., Cullen, F., (1999). *The Effects of Prison Sentences on Recidivism*. Ottawa: Public Works & Government Services Canada.
12. Hanson, K., Harris, A., Letourneau, E., Helmus, M., Thornton, D., (2018). Reductions in risk based on time offense-free in the community: Once a sexual offender, not always a sexual offender. *Psychology, Public Policy, and Law*, 24(1), 48-63.
13. Илијић, Љ., (2015). Затворска казна и ресоцијализација–фактори не/успјешности. У: М. Хугсон и З. Стевановић (Ур.), *Крими-*

- нал и друштво Србије – изазови друштвене дезинтеграције, друштвене регулације и очувања друштвене средине (стр. 303-316). Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд.
14. Илијић, Љ., (2016). *Утицај образовања и професионалног оспособљавања на редукацију рецидивизма код осуђених лица*, докторска дисертација, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Универзитет у Београду, Београд.
 15. Илић, З., Јованић, Г., (2011). *Затвор и/или слобода под надзором – стање и перспективе третмана осуђених лица у Србији*. Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Универзитет у Београду, Београд.
 16. Јованић, Г., (2016). Алтернативне санкције у неонаталном инкубатору. У: Г. Јованић и Ј. Петровић (Ур.), *Зборник радова Прве међународне научне конференције Пробација и алтернативне кривичне санкције, могућности и перспективе* (стр. 8-23), Центар модерних знања, Бања Лука.
 17. Јованић, Г., (2017). Могућности примене специјализованих пеналних третмана према сексуалним преступницима. У: Ј. Петровић и Г. Јованић (Ур.), *Зборник радова „Друштвене девијације, аномлија друштва и посљедице“*, Бања Лука, 13-14. 10. 2017, (стр. 21-30), Центар модерних знања, Бања Лука.
 18. Јованић, Г., (2018). Пенални третман насилника. У: Ј. Петровић и Г. Јованић (Ур.), *Зборник радова „Не насиљу – јединствен друштвени одговор“*, Бања Лука, 25-27. 5. 2018. (стр. 21-32). Центар модерних знања, Бања Лука.
 19. Јованић, Г., Жунић-Павловић, В., (2018). Примена принципа ризика, потреба и респонзивности у пеналном третману сексуалних преступника. У: О. Вујовић (Ур.), *Зборник радова научног скупа са међународним учешћем „Универзално и особено у праву“ Том II*, Косовска Митровица, 18. 5. 2018. (стр. 115-138). Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Косовска Митровица.
 20. Јованић, Г., Илић, З., (2009). Условно отпуштање осуђених лица. У: Д. Радовановић (Ур.), *Истраживања у специјалној педагозији* (стр. 349-364). Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Универзитет у Београду, Београд.
 21. Кнежић, Б., (2011). Затворска казна: Репресија и/или ресоцијализација. У: Л. Крон, и Б. Кнежић (Ур.), *Криминал и државна*

- реакција: феноменологија, могућности, перспективе*, (стр. 327-339). Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд.
22. Link, A. J., Williams, D. J., (2017). Leisure Functioning and Offender Rehabilitation: A Correlational Exploration Into Factors Affecting Successful Reentry. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 61(2), 150-170.
 23. Makarios, M., Steiner, B., Travis, L., (2010). Examining the Predictors of Recidivism Among Men and Women Released From Prison in Ohio. *Criminal Justice and Behavior*, 37(12), 1377-1391.
 24. Millie, A., Rosie, E., (2006). Rehabilitation and resettlement: A study of prolific offender case management in Birmingham, United Kingdom. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 50(6), 691-710.
 25. Милутиновић, М., (1988). *Криминологија*. Савремена администрација, Београд.
 26. Министарство правде и државне управе, Управа за извршење кривичних санкција (2013). *Директива о начину рада службеника третмана у Заводима, процедурама у раду и изгледу и садржају докумената током утврђивања, спровођења и измене програма поступања са лицима осуђеним за кривична дела и прекршај и начину примене Правилника о третману, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица*. (Бр.110-00-1/13-03).
 27. Morris, T., (1963). *A sociological Study of an English Prison*. London: Routledge and Kegan Paul.
 28. Neminski, M., (2014). The Professionalization of Crime: How Prisons Create More Criminals. *The Journal of Core Curriculum*, 23, 81-92.
 29. Петровић, В., (2017). Изрицање казне затвора у Србији као реакција на злочин. У О. Јовић-Прлаиновић (Ур.), Тематски зборник радова „Национално и међународно право – актуелна питања и теме“, Том 2 (стр. 111-129). 26. мај 2017. год., Косовска Митровица, Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици.
 30. Петровић, В., (2017а). Осуђени рецидивисти и социјално патолошке појаве. У: Ј. Петровић и Г. Јованић (Ур.), *Друштвене девијације, аномија друштва и посљедице* (стр. 347-356), Центар модерних знања, Бања Лука.

31. Петровић, В., Јованић, Г., (2017). Додела условног отпуста и фактори ризика рецидивизма. *Зборник Института за криминолошка и социолошка истраживања*, 36(2), 45-60.
32. Петровић, В., Јованић, Г., (2018). Утицај радног ангажовања осуђених на депривацију слободе. *Зборник Института за криминолошка и социолошка истраживања*, 37(1), 35-51.
33. Петровић, В., Митровић, Ј., (2018). Реинтеграција након извршења казне затвора. У: О. Вујовић (Ур.), *Зборник радова Научног скупа са међународним учешћем „Универзално и особено у праву“*, Том 2 (стр. 269-285), 18. мај. 2018. год., Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Косовска Митровица.
34. *Правилник о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица*, Службени гласник Републике Србије, бр. 66/15.
35. Радовановић, Д., (1989). *Психички и психосоцијални проблеми ресоцијализације одраслих осуђеника – студија интегрисаности у затворенички друштвени систем*, докторска дисертација. Дефектолошки факултет, Универзитет у Београду, Београд.
36. Snodgrass, G. M., Blokland, A. J., Haviland, A., Nieuwebeerta, P., Nagin, D. S., (2011). Does the Time Cause the Crime? An Examination of the Relationship Between Time Served and Reoffending in the Netherlands. *Criminology*, 49(4), 1149-1194.
37. Söderström, M., Ahlin, S., Westerberg, S., Irlander Strid, Å., (2018). *English summary of Brå report 2018:1, Swedish Crime Survey 2017*. The Swedish National Council for Crime Prevention (Brå).
38. Tomičić, Z., Horvat, V., (2018). Zaokret kaznene politike i suvremeni zatvorski sustav u Nizozemskoj. *Pravni vjesnik*, 34(1), 125-145.
39. Жунић-Павловић, В., (2004). *Евалуација у ресоцијализацији*. Партедон, Београд.

Recidivism Risk Assessment in Prison Convicts

Summary: *The rise in crime and recidivism rates is indicative of insufficiency of prison sentence effectiveness. The punishment has not achieved its desired effect in either the primary or secondary prevention. Furthermore, there is a tendency among citizens to feel that*

the state is not able to provide them with an adequate protection from crime, especially in its more severe forms, thus more prominent negative and punitive stereotypes towards the offenders arise. In Serbia, sentences of up to three years of prison are predominantly issued, while the alternative sanctions are passed in a more sporadic and reluctant manner. Such a state is not in tune with present safety risks and needs hence it maintains the excess retributive attitude. Therefore, a need for better-quality criminal recidivism risk assessment poses itself, with the aim of achieving more effective implementation and evaluation of the penal treatment and recidivism risk assessment as potential feasibility of threatening citizens' safety after the release. The three Effective Intervention Principles are concerned with the key questions in the convicts' treatment: Risk, Need and Responsivity (RNR) Principles. Since the focus of the paper has been set on the recidivism risk analysis, a realistic possibility of application of the principles in our prison practice has been considered. Recidivism risk assessment is conducted by the prison experts at the very admission of a convict to their sentence serving, as well as at a later stage of the treatment evaluation. Statistic and dynamic risk factors are also analyzed and recidivism probability is calculated. In our prison practice, recidivism risk assessment is based on an adjusted broader or specific version of Offender Assessment System (OASys) instrument. In this paper, a global recidivism risk assessment practice has been demonstrated and the recidivism risk levels distribution among those sentenced to prison terms has been analyzed in three representative prison institutions of Serbia. The sample included the convicts (271) serving their sentences in Užice Municipal Prison (25.1%), Sremska Mitrovica Detention and Rehabilitation Facility (55.3%) and Padinska Skela Detention and Rehabilitation Facility (19.6%), the duration of the sentence being within the range of two months to 35 years. The sentences of up to three years in prison dominated (81.9%); up to six months of prison being the most frequent (36.5%). The sentences of over three years in prison made up 18.1% of the cases. In this group, the most frequent sentences were those between three and five years of incarceration (10%). The penal recidivism was present in somewhat more than the half of the tested sample (52%). The criminal recidivism risk was most commonly assessed as being low (42.1%), then median (40.6%) and lastly high (17.3%). A paradox of the convicts most frequently being assigned to closed treatments was noted, even though the fewest number of them had been ass-

essed as highly risky, meaning, they were seldom assigned to an open treatment despite mostly being assessed as displaying low risks, which is all in stark contrast to the Risk Principles of the convicts' treatment. There was an additional paradox of risk level and recidivism risk factors determination being conducted with high quality, however, the issue commences when the penal treatment aiming at dynamic risk factors is to be applied. No systematically determined plans or penal treatment specialized programs exist, leading to a situation in which prison sentence implementation boils down to a minimum of prison routines and simplified disabling of the convict from committing new crimes whilst in prison. A statistical analysis has proved that the convicts significantly differ in their recidivism risk levels and the matched treatment and prison type, recidivism and violent behavior tendencies. Such data may be helpful in the course of penal practice planning, which should be directed towards better convicts distribution and specified treatment application adjusted according to the predetermined dynamic criminal recidivism risk factors. The results of the research once more emphasize the imperative of scientifically proved empirical findings regarding recidivism risks and the need for them to be applied in the creation, realization and evaluation of the prison treatment. This would increase the feeling of safety of both individuals and the community where the convicts are released after serving their prison sentence.

Key words: *convict, prison, criminality, recidivism, risk.*